

Pääkirjoitus

Kirsi Pauliina Kallio & Pia Bäcklund

Kaupunkiutopiat – NYT!

Kaupunkiutopian käsite tarjoaa kiinnostavia näkökulmia sekä alue- ja ympäristötieteelliseen tutkimukseen että kaupungeja koskevaan yleisempään keskusteluun. Kaupunkia voidaan lähestyä ja tulkita utopian käsitteen kautta monin tavoin. Ehkäpä tyypillisin tapa käyttää kaupunkiutopian käsitettä tutkimuksen välineenä kiinnittyy *eutopistiseen* tulkintaan, jossa kaupunkia tarkastellaan paikkana jota ei tavalla tai toisella ole olemassa. Kreikan kielestä polveutuva ”u-topia” sana viittaa kirjaimellisestikin tällaiseen ”ei-paikkaan”. Utopian vaihtoehtoinen tulkintakehys tarjoaa toisaalta mahdollisuuden nähdä kaupunki myös ihannepaikkana eli *eutopistisena* tilana, joka on erinomainen mutta mahdoton. Tämän lisäksi kaupunkiutopia voidaan tarpeen mukaan ymmärtää vielä negatiivisen *dystopian* tai toise(nlaisu)utta korostavan *heterotopian*kin merkityksissä. Kaupunkiutopioiden tulkinnassa riittää siis valinnan varaa.

Keskustelu kaupunkiutopioista on tänään enemmän kuin ajankohtaista. Käsitteet hyvästä ja huonosta kaupungista, ja kaupungista yleensäkin ihmisten kotina, ovat puhuttaneet kuluneen syksyn aikana tutkijoita, poliitikkoja, kaupunkisuunnittelun ammattilaisia, kaupunkilaisia ja ei-kaupunkilaisia. Keskusteluissa on pyritty määrittelemään yhtäältä kaupunkieutopioita, joita kohti suunnittelussa ja päätöksenteossa olisi hyvä kulkea, ja toisaalta paljastamaan kaupunkidystopioita, jollaisiin tietynlaisen elämänmenon uskotaan johtavan. Yksi syy siihen, miksi esimerkiksi kysymys kestävästä kaupunkirakenteesta hyvää kaupunkia määriteltäessä on noussut esiin juuri nyt, liittyy varmasti laajasti tunnustettuun ja jaettuun kokemukseen ilmastomuutoksen uhkasta.

Viimeaikaisesta keskustelusta tekee erityisen kiinnostavan se seikka, että muiden ohella myös puoluepolitiikan toimijat ovat olleet vahvasti läsnä näissä keskusteluissa, omaan maailmankuvaansa avoimesti tukeutuvine argumentteineen. Valtamedioissa esitellyt pääministeri Matti Vanhasen ”himmelmalli” ja asuntonministeri Jan Vapaavuoren näkemys kestävästä kaupunkirakenteesta ovat avanneet polkuja kaupunkiutopioihin laajemmalle yleisöllekin. Keskustelu on kärjistynyt toisinaan jopa lähes koomiseksi juupas–eipäs-väittelyiksi. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* mielipidesivuilla käyty debatti onnellisesta elämästä kaupunkien laitamilla suhteessa Jörn Donnerin Helsingin Kruununhaasta esittämiin näkemyksiin ihanteellisesta kaupunkielämästä ovat tuntuneet kilpistyvän kysymykseen siitä, millaiset asiat hyvässä kaupungissa pitää olla kävellen saavutettavissa.

Hyvästä kaupungista keskusteltaessa käydäänkin aina samalla rajanvetoa siitä, onko juuri kaupunki se paikka, jota yleensäkin on mielekästä mieltää ihmiselämän eutopiaksi. Kuluneen syksyn aikana käyty vilkas keskustelu tulevaisuuden kestävästä kaupunkirakenteesta on erinomainen esimerkki siitä, miten parasta mahdollista kaupunkia määriteltäessä asemoidaan samalla kansalaisten koko elämää. Kaupunkieutopiaa implisiittisesti tavoitellessamme määrittelyiden kohteena ovat yhtä lailla käsitteet ihmisten oikeanlaisesta sosiaalisesta kanssakäymisestä ja arjen mielekkästä sujuvuudesta asumisen, työn ja harrastusten puristuksessa. Paitsi hyvä kaupunki, myös kaupunkikulttuuri ja kaupunkilainen itse tulevat asemoituneiksi keskustelijasta riippuen eri tavoin.

Juuri kaupunkiympäristöön luontaisesti kuuluva elämäntyylien heterogeenisyys uhkaa jäädä näissä väittelyissä tyystin sivuun. Siinä missä suunnittelupuheessa korostuu eritoten kaupunkirakenteen ekolo-

gisen ja sosiaalisen kestävyuden välttämättömyys, nousevat tutkijapiireissä esille myös huolet kaupunkien toimeliaisuudesta ja symboliikasta osana kaupunkilaisten mielenmaisemaa. Puoluepolitiikan toimijoiden ja kaupunkien viranomaishallinnon näkökulmat puolestaan asettavat taloudellisesta kestävyydestä ja kilpailukyvn turvaamisesta omia haasteitaan utooppisten kaupunkien tulkinnoille.

Idea tähän teemanumeroon syntyi ennen medioissa käytyä julkista keskustelua, keväällä 2008 ”Kaupunkiutopiat”-teemalla järjestettyjen Kaupunkitutkimuksen päivien suunnittelutyön yhteydessä. Päiville osallistujille esitettiin kutsu tarjota esityksensä pohjalta artikkelia tai puheenvuoroa tähän *Alue ja Ympäristö* -lehden numeroon, jossa kaiken kaikkiaan 12 työryhmässä käyty kaupunkiutopia-aiheinen keskustelu voisi jatkua ja syventyä. Ehdokkaiden joukosta valitsimme teemanumeroon mukaan sellaiset artikkelit, joissa suunnittelun kohteiden ja suunnittelutyön legitimien toimijoiden väliset jännitteet tulevat mahdollisimman monipuolisesti esille erilaisten kaupunkiutopian tulkintojen näkökulmista. Teksteissään kirjoittajat kysyvät muiden muassa, mitä asioita kaupungissa on mahdollista ja tarpeen suunnitella, kuka saa osallistua näihin suunnitteluprosesseihin ja millaisia utopioita kaupunkisuunnittelun ja -kehittämisen taustalta ylipäättään voidaan tunnistaa.

Tieteellisten artikkelien lisäksi saimme tilaisuuden julkaista tässä numerossa professori Malcolm Milesin Kaupunkitutkimuksen päivien kutsuvierasesitelmän, joka avaa teemanumeromme laajalla katsauksella kaupunkiutopioiden ja -dystopioiden tarkasteluun. Miles liikkuu esitelmässään Lefebvren jalanjäljissä kaupunkisuunnittelun, tilallisten käytäntöjen ja eletyn kaupunkitilan välillä, osoittaen ristiriitaistenkin kaupunkia koskevien totuuksien ja kokemusten olevan samanaikaisesti mahdollisia.

Milesin esitelmää seuraa neljä kaupunkiutopia-aiheista artikkelia, joista ensimmäisessä kaupunkitutkimuksen dosentti Annika Teppo kysyy, millaisin edellytyksin monikulttuurisuus voisi olla implisiittisesti myönteinen ja tärkeä osa kaupunkiutopioiden rakentelua. Ajatuksilleen Teppo hakee pohjaa niin Etelä-Afrikan apartheidista kuin Kanadan maahanmuuttopolitiikastakin. Monikulttuurisuuden haasteeseen on nyt havahduttu Suomessakin erityisesti pääkaupunkiseudulla, missä väestönkasvun on arveltu rakentuvan tulevaisuudessa merkittävältä osalta äidinkielenään vierasta kieltä puhuvasta väestöstä.

Toisessa artikkelissa arkkitehti Iris Virtasalo puolestaan pohtii kaupunkiutopioita vallan symboliikan ja sitä ilmentävän fyysisen kaupunkimaiseman näkökulmista. Ennen ensimmäistä maailmansotaa työn alla olleen Tallinnan kaupunkisuunnitelmahankkeen ja sitä koskevan sanomalehtikirjoittelun kautta Virtasalo lähestyy 1900-luvun alun virolaista yhteiskuntaa kaupunkiin liittyvien arvojen, ihanteiden ja ambitioiden kautta. Viime vuosina runsaasti julkisuudessa esillä ollut kansallismielinen kaupunkitilan uudelleenjärjestäminen Virossa kiinnittää sadan vuoden takaiset tapahtumat tukevasti nykypäivään.

Kolmannessa artikkelissa kaupunkitutkija Helena Leino nostaa esille toimijoiden väliset jännitteet kaupunkiutopioiden määrittelyn kentällä. Leino esittelee rajaobjektin käsitteen tärkeänä teoreettisena tulokulmana, jonka kautta avautuu mahdollisuus ymmärtää paremmin sitä, millaiset tekijät eri toimijoiden kaupunkiutopioissa ovat yhteneväisiä, erilaisuutta silti kadottamatta. Tarkastelun empiirisenä, ajan-kohtaisena kontekstina on maankäytön suunnittelu kansalaisosallisuuden näkökulmasta.

Neljännessä artikkelissa ympäristöpolitiikan tutkijat Eveliina Asikainen ja Ari Jokinen pyrkivät purkamaan luonnon ja urbaanin ympäristön välistä utopistista dikotomiaa. Kirjoittajat lähestyvät kaupunkiluonnon hallintaa yhtäältä sen uusiutumisen, toisaalta asukkaiden osallisuuden näkökulmasta neljän kaupunkiluonnon hallinnasta vastaavan virallisen instituution kautta. Kaupungin omien organisaatioiden toteuttaman kaavoituksen, taajamametsien hoidon, viheraluesuunnittelun ja luonnonsuojelun toiminnan ohjautumista ja uudistumiskykyä tarkastelemalla Asikainen ja Jokinen osoittavat, ettei kaupunkiluonto pelkisty vain kaupungin suunnittelun kysymykseksi. Kuten viimeaikaisessa julkisessa keskustelussakin on ilmennyt, ekologisesti kestävä kaupunki on poliittinen prosessi, johon vaikuttavat niin taloudelliset, poliittiset kuin kulttuurisetkin kehityskulut.

Tervetuloa tutustumaan kaupunkiutopioihin ja pohtimaan, millainen on se kaupunki, jota kohti suunnittelussa sinun mielestäsi pitäisi kulkea!